

Terhi Hautaluoma

Hyvän mielen vuosi varhaiskasvatuksessa –

materiaalipaketti sosioemotionaalisten taitojen tukemiseen
varhaiskasvatuksessa

Kehittämistehtävän raportti

Syksy 2020

SeAMK VAKA S2019

2019 Varhaiskasvatuksen täydentävät opinnot

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kehittämistehtävän raportin tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden laitos

Tutkinto-ohjelma: Varhaiskasvatuksen täydentävät opinnot (60 OP)

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Terhi Hautaluoma

Työn nimi: Hyvän mielen vuosi varhaiskasvatuksessa

Ohjaaja: Nikkola Virpi

Vuosi: 2020

Sivumäärä:

Liitteiden lukumäärä:

Kehittämistehtäväni aiheena oli materiaali- ja infopakettien kokoaminen sosioemotionaalisten taitojen tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on, että materiaalipaketti Hyvän mielen vuosi varhaiskasvatuksessa –toimii varhaiskasvatuksen arjessa idea- ja tietolähteenä tukien jo alkanutta toimintakulttuurin muutosta. Toteutin materiaalipaketin yhteistyössä Kurikan kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Ideapakettia on kehitetty kevästä syksyyn vuonna 2020.

Raportin teoriaosuudessa käsittelemän syitä, joista johtuen sosioemotionaalisten taitojen tukeminen on noussut voimakkaammin varhaiskasvatuksen tehtäväksi. Lisäksi käsittelemän sitä, mitkä tekijät vaikuttavat sosioemotionaaliseen kehitykseen ja millä keinoin lapsen sosioemotionaalista kehitystä sekä hyvinvointia voidaan tukea varhaiskasvatuksessa.

Menetelmänä käytän kuvailevaa, narratiivista kirjallisuuskatsausta, jonka avulla pyrin antamaan laajan kuvan käsiteltävästä aiheesta ja tuon mukaan myös esimerkiksi yhteiskunnalliseen kehityskulkuun liittyvän perspektiivin. Käytettyä menetelmää voidaan kuvailla myös teoriataustaksi ja kehittämistehtävän teoreettiseksi viitekehikseksi, joka tukeutuu tutkimuskirjallisuuteen.

Kehittämistehtäväni tuloksena olen luonut Hyvän mielen vuosi varhaiskasvatuksessa –materiaalipaketin. Olen koonnut paketin PowerPoint –esityksenä ja se sisältää 32 diaa. Tallennan paketin sekä värillisenä että mustavalkoisena versiona Kurikan varhaiskasvatuksen esimiesten yhteiselle tallennuspalvelustalle, josta sen voi ottaa eri yksiköihin joko tulosteena tai tiedostona käyttöön.

Asiasanat: sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa, lapsen hyvinvointi, varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

SISÄLTÖ

Kehittämistehtävän raportin tiivistelmä	2
SISÄLTÖ	3
1 JOHDANTO	4
2 Miksi sosioemotionaalisten taitojen tukeminen on noussut varhaiskasvatuksen tehtäväksi?.....	5
2.1 Tieteenalat kehittyvät	5
2.2 Yhteiskunnalliset muutokset.....	5
3 Sosioemotionaaliseen kehitykseen vaikuttavat tekijät.	7
3.1 Hyvä ja turvallinen lapsuus	7
3.2 Turvallinen aikuinen	7
3.3 Yhdessä oppimista.....	8
3.4 Positiivinen vuorovaikutus on eteenpäin vievä voima	9
4 Sosioemotionaalisten taitojen sekä hyvinvoinnin tukeminen leikin ja itseilmaisun keinoin	11
4.1 Luovuus, liikunta ja leikki: osalliseksi lapsen ajatusmaailmasta	11
4.2 Mentalisaatiokyvyn kehittyminen leikin avulla	12
5 Hyvän mielen vuosi varhaiskasvatuksessa –ideapaketin koontiprosessi	13
5.1 Toimintakulttuurin muutos Kurikan varhaiskasvatuksessa	13
5.2 Kehittämistehtävän rakentuminen	14
5.3 Kehittämistehtävän luotettavuus sekä eettisyys	16
6 Johtopäätökset ja pohdinta	19
LÄHTEET	21

1 JOHDANTO

Toimintakulttuuri muutoksessa. Kokemukseni mukaan niin kutsutulla kentällä on kasvanut tarve saada lapsen sosioemotionaalisen kehityksen tukemiseen liittyvää tietoa ja koulutusta. Tiedonhalu kieli kenties yhteiskunnan kehityksen suunnasta, mutta myös lisääntyneestä tutkimustiedosta sekä siitä, että nykyään lasten käytöksen pulmat ymmärretään liittyvän sosioemotionaalisten taitojen kehitykseen. Mielestäni puhe lasten ongelmakäytöksestä tai haastavista lapsista on vähentynyt ja lapsi nähdään kokonaisvaltaisesti oppivana ja kehittyvänä yksilönä. Haluan kehittämistehtävälläni tukea ja vahvistaa jo alkanutta toimintakulttuurin muutosta.

Pienryhmätoiminnan kehittäminen. Toivon Hyvinvoinnin vuosi varhaiskasvatuksessa –tietopaketin motivoivan kasvattajia toteuttamaan pienryhmätoimintaa aktiivisesti ja kehittämään sitä edelleen. Pienryhmässä yhteisen leikin harjoittelu ja mukaan pääseminen on helpompaa (Viitala 2018, 69).

Lapsi kokee hyväksynnän, merkityksellisyyden ja itsearvostuksen tunnetta silloin, kun hän pääsee ryhmässä mukaan eli tulee sosiaalisesti osalliseksi (Viitala 2018, 64–65). Opetushallituksen sekä Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunnan raportissa esitettiin, että päiväkotien johtajien mielestä sosioemotionaalisen tuen kehittämistarpeina nähtiin muun muassa yhteistyön kehittäminen vanhempien ja muiden tahojen kanssa, tukimenetelmien omaksumisen ja erilaisten materiaalien saamisen, toimintakulttuurin ja henkilöstön työotteen kehittämisen, pienempien ryhmäkokojen lisäksi (Määttä, Koivula, Huttunen, Paananen, Närhi, Savolainen & Laakso 2017, 46).

Leikin avulla lapsi saa kokemuksen sisäisen ja ulkoisen todellisuuden välisestä erosta ja oppii tunnesäätelyn keinoja (Larmo 2010). Leikkiessään lapsi etsii itse ratkaisuja eteen tuleviin haasteisiin ja ovat aloitteellisia, mikä kehityksen kannalta tukee oman toiminnan ohjauksen sekä itsesäätelyn taitoja (Munter 2013, 119). Toivon ideapankin ajatusten johdattavan leikkiin, heittäytymiseen ja yhteisesti koettuun flow-ilmiöön lapsiryhmissä, sillä leikki on lapsen oikeus. Sen avulla oppiminen ja siitä iloitseminen (OPH 2018, 16).

2 Miksi sosioemotionaalisten taitojen tukeminen on noussut varhaiskasvatuksen tehtäväksi?

2.1 Tieteenalat kehittyvät

Tietoisuus on lisääntynyt. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana kiinnostus sosioemotionaalisten taitojen oppimiseen on kasvanut räjähdysmäisesti (Weissberg, Durlak, Domitrovich, & Gullotta 2015, 3). Hännikäinen kertoo, että kiinnostus lasten hyvinvointiin liittyen on kasvanut tasaisesti viimeisen kahden kymmenen vuoden aikana. Hän tuo esiin, että hyvinvoinnin mittaamiseksi on kehitetty viimevuosina erilaisia indikaattoreita kuten OECD-mittaus. (Hännikäinen 2013, 38.)

Kuva pienten lasten psyykkisistä ongelmista ja häiriöistä on tarkentunut lisääntyneen vauvatutkimuksen myötä (Tammi 2016, 194.) Kehityksen suuntaan vaikuttaa voimakkaasti sosiaalinen ympäristö, jossa hyvät kokemukset heijastuvat hyvänä kehityksenä ja kehitystä vaarantava tekijä sen sijaan alkavat kerrata toisiaan (Sajaniemi 2017, 7). Aivotutkimus on osoittanut, että varhaiset vuorovaikutuskokemukset ovat merkityksellisiä lapsen aivojen kehityksen kannalta: huonot kokemukset asettavat aivotoiminnan jatkuvaan hälytystilaan ja hyvät kokemukset puolestaan vastaanottamaan sosiaalista vuorovaikutusta. Hyvien olosuhteiden kriteeriksi ei kuitenkaan riitä se, että olosuhteet eivät vahingoita aivojen kehitystä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 23–24.) Jos lapsella esiintyy useita vakavia oireita ja vuorovaikutuksen ongelmia samanaikaisesti tai pitkittyneesti, on tilanne tutkittava ja arvioitava millä keinoin tilanteeseen on lähdeittävä hakemaan muutosta (Tammi 2016, 194).

2.2 Yhteiskunnalliset muutokset

Cacciatore, Riihonen ja Tuukkanen (2013, 21) kirjoittavat, että 2000-luvulla tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset, kuten tietoyhteiskunnan kehittyminen, perheiden sosiaalisten verkostojen kapeneminen, työn perässä muuttaminen sekä kansainvälistyminen ovat vaikuttaneet voimakkaasti varhaiskasvatukseen arkeen.

Kirjoittajat viittaavat sosiaalisten verkostojen kapenemiseen sekä työperäiseen muuttoon, mikä vaikuttaa varhaiskasvatuksen roolin muuttumiseen (Cacciatore ym. 2013, 21). Lapsuuden vahvat sosiaaliset siteet ovat vähentyneet ja lapsen kasvua ohjaavat aikuiset saattavat vaihtua usein ehtimättä luomaan lapsen syvällisempää ihmissuhdetta (Mäkinen 2011, 95).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa yhteiskunnan monimuotoisuus ja yhteiskunnallinen kehitys heijastuvat siinä avattuun arvopohjaan. Yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä on edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta ja on tärkeää, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö edesauttaa jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteen syntymistä. Sosiaaliin suhteisiin vaikuttavat pohjalla olevat asenteet ja oletukset. Inklusiivinen toimintakulttuuri edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Henkilöstön tehtävänä onkin luoda luottamuksellinen suhde jokaiseen lapseen. Varhaiskasvatusammattilaisten tulee suojella ja edistää lapsen oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. (OPH 2018, 14–16, 26.) Sajaniemen (2017, 7) mukaan lapsen stressireagointi pysyy hallitulla tasolla silloin, kun ympäristössä on riittävästi sosiaalisia turvan merkkejä, joita aikuisten tehtävänä on viestiä.

Lapsen kehitys on kokonaisvaltainen prosessi, johon vaikuttavat fysiologiset lähtökohdat kuten perimä tai terveyteen vaikuttavat tapahtumat kuten esimerkiksi raskaudenaikainen altistuminen päihteille. Kasvu ympäristöt voivat poiketa toisistaan huomattavasti: toinen lapsi voi kasvaa epävakaassa kasvu ympäristössä, johon liittyy vaarantavia tekijöitä, toinen voi kasvaa turvallisessa ja emotionaalisesti tasapainottavassa ympäristössä. Kasvu ympäristö voi muuttaa kehityksen kulkua: se voi joko vakauttaa tai keikuttaa kehityksen veneen kulkua. Varhaiskasvatuksen vaikutusta ei voi poissulkea ja sen vaikutus voi olla lapsen kehityksen kannalta merkittävä. Vuorovaikutuksen pienillä teoilla voi saada aikaiseksi ennustamattoman suuria vaikutuksia. (Sajaniemi 2017, 8.)

3 Sosioemotionaaliseen kehitykseen vaikuttavat tekijät

3.1 Hyvä ja turvallinen lapsuus

Kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana muodostuu kivijalka ihmisen myöhemmälle kehitykselle, eräänlaiset persoonallisuuden perusrakenteet: käsitys omasta minuudesta, yksilöllisyydestä ja ainutkertaisuudesta (Keltikangas-Järvinen 2012,21). Näiden ensimmäisten vuosien aikana ihmiselle kehittyy taju ihmisten keskinäisistä toimintatavoista sekä siitä, miten omia mielialoja voi säädellä ja omaa käytöstä kontrolloida ja miten muiden ihmisten mielialoihin ja viesteihin tulisi reagoida. Näiden asioiden oppimisen edellytys on se, että hänellä on läheinen vuorovaikutussuhde sellaisten ihmisten kanssa, jotka ovat hänelle emotionaalisesti tärkeitä ja sensitiivisiä (Keltikangas-Järvinen 2012, 21.) Lapsi rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti (OPH 2018, 16).

Lapsiin kohdistuu erilaisia odotuksia ja näiden odotusten ristiriidat voivat aiheuttaa lapsessa stressiä ja ahdistusta (Hooper 2012, 26). Tilanteissa, joissa lapsella on pitkäaikaista stressiä, jolta vanhemman ja lapsen välinen suhde ei häntä suojaa, pienet lapset alkavat ilmaista stressiä esimerkiksi vetäytymällä vuorovaikutuksesta, ärsyyntyneisyydellä ja itsesäätelyn vaikeutumisella (Tammi 2016, 194).

3.2 Turvallinen aikuinen

Vanhemman sanallisen sekä sanattoman ilmaisun ja hänen osoittamansa ymmärryksen kautta lapsi muodostaa mielikuvan itsestään (Mäntymaa, Puura, Aronen & Carlson 2016, 30). Sosioemotionaalisiin haasteisiin liittyy usein myös toiminnanohjauksen, tarkkaavuuden sekä aistiyliherkkyyden piirteitä (Kiviluote 2019, 19). Lapsen tietäessä, että hän on hyväksytty omana itsenään, lapsi kokee olonsa turvalliseksi ja ilmaisee omia tunteitaan vapaammin (Riihonen 2013, 43).

Positiivinen kommunikaatio on yksi hyvinvoinnin rakennuspalikoista (Hooper 2012, 18).

Vanhemman puutteellinen emotionaalinen kapasiteetti vaikuttaa lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen. Masentuneen äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta voidaan kuvailla sanoilla eloton, iloton, kapeutunut ja tyhjä (Tammi 2016, 195). Jos lapsi kuitenkin kykenee muiden itselleen läheisten ihmisten kanssa eloisaan ja aktiiviseen vuorovaikutukseen koskettaa häiriö vielä varhaista vuorovaikutussuhdetta eikä se ole yleistynyt lapsen omaksi häiriöksi (Tammi 2016, 196). Engebretsenin (2019, 37) väitöskirjan *The Role of Parental Emotion Socialization in Norwegian Preschool Children's Anxiety* tuloksien mukaan vanhemmilla, joiden oma tunnesäätely oli puutteellista, lapsien tunteiden säätelyn ohjaaminen oli vähäistä. Vanhemmat, joilla oma tunnesäätely oli puutteellista, oli enemmän ahdistuneisuutta ja he olivat todennäköisesti emotionaalisesti saavuttamattomissa (Engebretsen 2019, 37).

Varhaiskasvatuksessa aikuisen tehtävä on huolehtia, että oppimisympäristö on turvallinen, sillä jokaisella lapsella on siihen oikeus (Kiviluote 2018, 19). Lapsella on oikeus siihen, että henkilöstö vastaa hänen tunteisiinsa esimerkiksi pahan mielen yllättäessä lohduttamalla (OPH 2018, 27). Katsekontakti, myönteiset eleet, ystävällinen äänensävy, lämmön ja hellyyden osoitukset sekä lasta kunnioittava ja arvostava tapa toimia ovat kasvattajan sensitiivisyyttä lasta kohtaan (Hännikäinen 2013, 51).

3.3 Yhdessä oppimista

Yhdessä opetellaan sekä tunnistamaan että ratkaisemaan ristiriitoja rakentavalla tavalla. Kehityksen ja oppimisen tuki on rakennettava vastaamaan lasten yksilöllisiä tarpeita. (OPH 2018, 28, 54). Furmanin (2010, 10) Muksuoppi nojaa ajatukseen, että psyykkisperäisen ongelman takana on jokin vielä oppimatta jäänyt taito. Ongelmaan on olemassa ratkaisu, jota lähdetään yhdessä lapsen kanssa etsimään. Tällöin lapsi on itse aktiivinen toimija ja ratkaisun etsijä. Myös varhaiskasvatuksessa lapsen tuen muotoja etsiessä lähdetään liikkeelle ratkaisu- ei ongelmakeskeisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet ovat tuen järjestämisen lähtökohtana. Lapsen tukemiseksi tehdään sekä yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja.

Esimerkiksi toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lapsilähtöistä toimintaa. (OPH 2018, 33, 54.)

Repo kirjoittaa, että itsesäätelyn, itsehillinnän sekä empatian taidot ja moraali ovat opittavissa olevia taitoja, joita lapsi oppii parhaiten saadessaan kunnioittavaa ja rakastavaa ohjausta ja opetusta, johon kuuluu myös rajojen asettaminen. Kun lapsella on vahingoittavaa käytöstä, tarkoittaa se sitä, että hän tarvitsee ohjausta oikeiden toimintatapojen ja itsehillinnän opetteluun. (Repo 2015, 27–28.) Lasta ohjataan huolenpitoon, vastuullisuuteen ja siihen, että sekä omaa että toisen kehoa on kunnioitettava ja suojeltava (OPH 2018, 27–28).

Erilaisten tunteiden näyttäminen on turvallista ja sallittua (OPH 2018, 27). On tärkeä oppia tunnistamaan ja arvostamaan omia tunteita, mutta tunteen kokeminen ja ilmaiseminen eivät ole synonyymeja toisilleen: Tunnesäätely, joustavuus ja tilanneherkkyys ovat niin aikuiselle kuin lapselle tärkeitä taitoja (Kärkkäinen 2017, 34–35).

Tunnesäätelyn taidot kehittyvät arjen tilanteissa: lasta autetaan sietämään ja käsittelemään kaikenlaisia tunteita niin positiivisia kuin negatiivisia tunteitaan (Riihonen 2013, 43). Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä uusien asioiden kokeiluun ja opetteluun. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristö on sekä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen käsite. Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan henkilöstön tulee huomioida lapsen taidot oppimisympäristön toteutuksessa (OPH 2018, 16, 32.)

3.4 Positiivinen vuorovaikutus on eteenpäin vievä voima

Positiiviset tunteet muokkaavat ihmisen ajattelua ja käytöstä, ne voivat auttaa negatiivisten tunteiden säätelyä (Fredrickson, Mancuso, Branigan, Tugade 2000). Oppiessaan tunnistamaan omia tunnekokemuksiaan, lapset oppivat nauttimaan positiivisista hetkistä ja käyttämään niitä negatiivisten tunteiden säätelyyn. Leskisenojan mukaan lapsen hyvinvointia tukevan pedagogisen toiminnan tulee olla tietoista, tavoitteellista ja systemaattista. Tähän päästään vain, jos henkilöstö

ymmärtää positiivisen pedagogiikan merkityksen ja siitä tulee toiminnan läpäisevä ajattelutapa. (Leskisenoja 2019.)

Kehuminen ja kannustaminen ovat tehokkaita tapoja vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen (Furman 2018, 14). Furman (2018, 16–26) esittelee kuusi erilaista kehumisen tapaa. Ensimmäinen niistä on kiittäminen: Kiitetään lasta myös sellaisista asioista, joita hänen kuuluukin tehdä. Toinen on juorukehu: Kehu ei tule suoraan lapselle vaan toiselle aikuiselle esim. isä kehuu mummulle, miten ylpeä on lapsestaan ja miksi. Kolmas on sanaton kehuminen kuten taputus olkapäälle, peukun näyttäminen, kuvan ottaminen siitä, mitä lapsi on tehnyt. Neljäs on kyselevä kehuminen, joka tarkoittaa kiinnostuksen osoittamista sitä kohtaan, miten lapsi on onnistunut jossain asiassa. Esimerkiksi ”Et hermostunut, vaikka et saanut sukkaa heti jalkaan. Miten sait itsesi pysymään niin rauhallisena?” Viides on yrittämisen kehuminen silloin, kun lapsi on tehnyt parhaansa tai aina, kun huomaat lapsen yrittävän toimivan haluamallasi tavalla. Kuudentena kehumisen tapana on leikkisä kehuminen huumorin keinoin: ”Toivottavasti kukaan ei saa tietää, että olet jo noin taitava, sillä minäkään en vielä osaa, vaikka olen jo aikuinen” jne.

Positiiviset tunteet tuntuvat hyvältä ja tunteet kuten rakkaus, ilo ja tyytyväisyys ovat jo itsessään arvokkaita ja niiden myötä ihmisen voimavarat kasvavat (Fredrickson, Cohn, Coffey, Pek, Finkel 2008). Vuorovaikutustapahtumat vaikuttavat siihen, miten lapsi kokee itsensä suhteessa ympäröivään maailmaan (Haapsalo 2018, 16). Pedagogisen toiminnan tavoitteiden toteutumisen kannalta on tärkeää, että kaikkiin arjen tilanteisiin kiinnitetään huomiota, itse toiminta ei ole fokus vaan se, mitä toiminnassa tapahtuu (Karila 2017, 10).

Minuus muovautuu joka hetkessä havaintojen ja kokemusten summana. Käsitys itsestä muokkautuu osallisuuden kokemuksissa, vuorovaikutuksessa, sekä tuntemuksissa, kuinka itse suhtautuvat merkitykselliset ihmiset. Minuutta muovaa myös kyky tarkastella omia kokemuksia reflektoiden niitä menneeseen nykyiseen ja tulevaan. (Mäkinen 2011, 101.) Jokaisen lapsen tulee saada kokemus, että hän on ainutkertaisen ihana ja arvokas (Leskisenoja, 2019).

4 Sosioemotionaalisten taitojen sekä hyvinvoinnin tukeminen leikin ja itseilmaisun keinoin

4.1 Luovuus, liikunta ja leikki: osalliseksi lapsen ajatusmaailmasta

Leikki on lapsen oppimisen, kehityksen sekä hyvinvoinnin kulmakivi (OPH 2018, 17). Jotta lapsesta tehdyt havainnot eivät peilaisi enemmän havainnoijaa kuin havainnoitavaa, on oltava läsnä ja osallistuttava leikkiin (Munter 2013, 157). Myös taiteessa aikuisen läsnäolo ja vuorovaikutus lapsen kanssa ovat keskeisiä tekijöitä oppimisen ja oivaltamisen näkökulmasta. Taiteen ja leikin avulla lapsi voi samastua toiseen rooliin. Taidetta ja leikkiä yhdistää mielikuvitus, jonka avulla lapsi voi tavoittaa mielihyvän tunteen. (Ruokonen 2011, 126, 134–134.) Kohdatessamme vastoinkäymisiä ja pettymyksiä, tarvitsemme luovaa ajattelua, kykyä nähdä toisin sekä taitoa prosessoida sekä kokemuksiamme että itsemme (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 11).

Kehittämistehtävänäni kokoamassani ideapaketissa lähestyin hyvinvoinnin ja sosioemotionaalisen tuen teemaa ilmaisun monet muodot –oppimisen alueen kautta. Myös Tunnemuksu ja mututoukka- menetelmässä tunneasioita käsitellään leikin, sadun, kuvallisen ilmaisun ja draaman kautta. Taide on lisäksi toiminut ihmisten itseilmaisun ja tunteiden kanavana ammoisista ajoista lähtien (Ruokonen 2011, 133). Esteettisen kokemuksen kautta lapsi tulee osalliseksi samastumisen ja empatian oppimiskokemuksesta (Ruokonen 2011, 123).

Tutkimuskirjallisuudessa verrataan leikkiä taiteeseen: molempia yhdistää se, että toiminta on ydin, ei lopputulos (Pääjoki 2011, 113). Ruokosen (2011, 133) mukaan musiikillinen ilmaisu on esimerkiksi kanava lapsen tunteiden ja ajatusten ilmaisulle. Taidekasvatus ja leikki ovat keskeisessä roolissa tunteiden ilmaisun oppimisessa (Ruokonen 2011, 133).

Lapsen toimintaan ja käytökseen liittyvät havainnot, tietäminen ja tunteminen syntyvät leikkiin osallistuessa (Munter 2013, 157). Henkilöstön tehtävänä on tunnistaa leikin kehittymisen tekijöitä: Onko henkilöstön toimintatavoissa leikkiä rajoittavia vai tukevia tekijöitä, onko fyysinen ja psyykinen oppimisympäristö

suotuisa leikin kehittymisen suhteen (OPH 2018, 26). Lapsi osallistuu leikkiin kokonaisvaltaisesti: persoonallaan, tahdon, tunteen ja ajattelun voimalla (Munter 2013, 119).

Kuvataiteen sekä musiikillisen ilmaisun lisäksi lapsi ilmaisee itseään liikkuen, näytellen ja tanssien (Pönkkö & Sääkslahti 2011, 138). Liikkuva lapsi pääsee käsiksi koko tunteiden kirjoon innostuksen, elämysten, pettymysten ja onnistumisten kautta. Liikkuessaan lapsi hahmottaa sekä ympäristöään kokeillen, testaten, tutkien ja muodostaa mielikuvan itsestään suhteessa ympäristöönsä: miten kiinniottoleikeissä saa jännityksen kokemuksen, tanssiessa ja kuperkeikan onnistuessa ilon kokemuksen, miten penkiltä alas hypätessä lapsi kokee olevansa rohkea jne. (Pönkkö & Sääkslahti 2011, 146.) Yhteisen tekemisen myötä luomme yhteistä tilaa ja kokemusta, johon liittyy yhteisesti koetut tunteet (Huhtinen-Hildén & Karjalainen 2019, 12). Aikuisen herkkyyks ja kyky ymmärtää sekä tulkita lapsen toimintaa lapsen perspektiivistä vaikuttaa siihen, minkälainen vuorovaikutus heidän välilleen rakentuu (Munter 2013, 157).

4.2 Mentalisaatiokyvyn kehittyminen leikin avulla

Mentalisaatiokyky (kyky ymmärtää, että itsen ja toisen teot ja käyttäytyminen johtuvat henkilön asenteista, tavoitteista ja uskomuksista) on onnistuneen sosiaalisen vuorovaikutuksen edellytys (Mäntymaa ym. 2016, 29). Mentalisaatiokyvyn kehittyessä lapsi pystyy muodostamaan mielikuvan itselleen merkityksellisestä henkilöstä kuten vanhemmasta (Mäntymaa ym. 2016, 30). Varhaisessa vuorovaikutuksessa liikkeiden, ilmeiden, ääntelyiden ja tunteiden jäljittely avaavat vauvan ja häntä hoivaavan ihmisen välisen vuorovaikutuksen ja luovat mielikuvat toisesta ja suhteesta toiseen henkilöön (Munter 2013, 121). Mentalisaatiokyky kehittyy vuorovaikutustilanteissa toisten ihmisten kanssa ja toistuvien kokemusten perusteella (Mäntymaa ym. 2016, 30). Pienten kanssa leikkivät leikit kuten kukkuu-leikit sekä loru- ja laululeikit ovat varhaista leikkivää vuorovaikutusta. Leikillisiin vuorovaikutuksellisiin kohtaamisiin liittyvät ilo ja mielihyvän tunne ovat vahvoja emotioita, minkä lisäksi lapsi saa tunteen siitä, että pystyy vaikuttamaan omaan ympäristöönsä. (Munter 2013, 121–123.)

5 Hyvän mielen vuosi varhaiskasvatuksessa –ideapaketin koontiprosessi

Kehittämistehtävänäni kokosin tieto- ja ideapaketin, jossa on sosioemotionaalisen kehityksen tukemiseen liittyvää materiaalia. Nimesin kehittämistehtäväni seuraavasti: Hyvinvoinnin vuosi varhaiskasvatuksessa. Ideapankin tarkoituksena on antaa vinkkejä lapsen sosioemotionaalisen kehityksen tukemiseen varhaiskasvatuksessa toimintavuoden aikana.

Alkuperäisenä kehittämistehtäväajatuksenani oli järjestää teema- tai koulutusilta Kurikan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstölle yhdessä tai kahdessa yksikössä, liittyen sosioemotionaaliseen kehitykseen ja sen tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Halusin jakaa henkilöstölle niitä eväitä, joita itse olin saanut hiljattain Seinäjoen ammattikorkeakoulun kautta käymästäni erikoistumiskoulutuksesta: Sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Alkuperäinen idea koki kuitenkin vastatuulta keväällä 2020 alkaneen epidemian sekä siihen liittyneen poikkeustilan vuoksi. Kevään viimeisessä esimiespalaverissa Kurikan kaupungin varhaiskasvatuksen päällikkö pohti ääneen, että Kurikan varhaiskasvatukselle työstettäisiin hyvinvoinnin vuosikellon. Ehdotin, että otan aiheesta kehittämistehtäväni myötä kopin, koska hyvinvointi sekä sosioemotionaalinen osaaminen ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa.

5.1 Toimintakulttuurin muutos Kurikan varhaiskasvatuksessa

Toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Toimintakulttuurin on oltava sellainen, että lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle on suotuisat olosuhteet. (OPH 2018, 28.) Kurikan kaupungin varhaiskasvatuksessa lapsen hyvinvointi on ollut pitkään fokuksena ja teemaa on lähestytty monitahoisesti: Kurikan varhaiskasvatuksessa on käytössä nk. ”erityisen tuen matkalaukku”, jossa on materiaalia niin puheen, motorikan yms. tuentarpeisiin liittyen ryhmien käyttöön, yhteistyö eri asiantuntijoiden kanssa on jatkuvaa ja sitä kehitetään aktiivisesti, lapset saavat tukea kolmiportaisesti ja

varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät aktiivista yhteistyötä ryhmien henkilöstön kanssa. Lapsen hyvinvoinnin tukeminen näkyy niin arjen työssä, henkilöstön kouluttamisessa sekä korostuneesti Kurikan varhaiskasvatussuunnitelmassa. Kurikan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019, 20–21) on mukana muun muassa seuraavat lauseet:

”Tärkeimpiä kasvun ja oppimisen tilanteita ovat perushoito- ja vuorovaikutustilanteet sekä arjen pienet työtehtävät, leikki ja muu lapselle ominainen tapa toimia. Näillä edistetään lapsen myönteistä minäkäsitystä, lapsen ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja sekä ajattelun kehittymistä...

...Varhaiskasvatuksen kasvattajan omalla innostuksella ja tiedonhalulla (yhdessä ihmettely) on suuri merkitys lapsen kiinnostuksen ja uteliaisuuden virittäjänä. Varhaiskasvattaja kuuntelee, havainnoi, kannustaa, kiittää ja kunnioittaa. Hän tiedostaa, että tunteilla on avainrooli kaikessa oppimisessa.”

Henkilöstöä koulutettu aktiivisesti vuosien varrella: On kouluttauduttu Suomen mielenterveysseuran Lapsen mieli –koulutuksessa, Piki –koulutuksessa koskien kiusaamisen ehkäisyä, positiivisen pedagogiikan koulutuksessa sekä liikuntakoulutuksia lapsen aktiivisen liikunnan tukemiseksi ja henkilöstön hyvinvointia tukevia koulutuskokonaisuuksia

Riihonen (2013, 42) kirjoittaa, että omien tunteiden taustojen pohtiminen auttaa luottamussuhteen vahvistumista sekä vuorovaikutussuhteen rakentamista. Koska sosioemotionaalisten taitojen kypsyminen on merkityksellinen osa lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja oppimista, on hyvä, kun varhaiskasvatuksen henkilöstön jäseniä, tiimejä sekä yksiköitä haastettaisiin tutkimaan, miten omia toimintatapoja sekä esimerkiksi pienryhmätoimintaa voitaisiin edelleen kehittää.

5.2 Kehittämistehtävän rakentuminen

Olen perehtynyt sosioemotionaalisen tuen teemaan edellä mainittujen koulutuksien sekä erikoistumiskoulutuksen kautta. Koin aiheen asiantuntijuuden olevan sekä taustakoulutuksen että aiemman työkokemukseni perustuen jo riittävän vahvaa, jotta pystyn työskentelemään tehtävän parissa hyvin itsenäisesti. Kurikan

kaupungilla olen työskennellyt eri tehtävissä vuodesta 2015 lähtien ja koen myös työnantajani luottavan itsenäisen työskentelyn kykyyni aiempiin työtehtäviin liittyen. Kehittämistehtävän edetessä olen käynyt esimieheni kanssa keskustelua ja pitänyt häntä ajan tasalla siitä, missä vaiheessa kulloinkin olen kehittämistehtäväni parissa ollut. Olen saanut häneltä kannustusta ja palautetta tehtävän edetessä.

Otin ideapaketin pohjaksi Lapsen mieli-materiaalista hyvinvointiin liittyvät koonnit, koska ajattelin niiden olevan helposti lähestyttäviä ja selkeitä kokonaisuuksia. Lapsen mielen hyvinvointiin vaikuttavat: Turvalliset aikuiset ja arjen rytmi, lepo ja leikki, itsetunto, sosiaaliset taidot, tunteet ja niiden käsittely, kriisit ja niistä selviytyminen, (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2015, 28). Muun muassa nämä Lapsen mieli –käsikirjasta (Marjamäki ym. 2015, 28) poimitut elementit ovat pohjana suunnitelmalle. Lisäksi Suomen Mielenterveysseuran posterissa Yhdessäolon tilkkutäkki oli lueteltuna sellaisia taitoja, joiden tukeminen vahvistaa sosioemotionaalista kehitystä. Niitä olivat: Yhteistyötaidot, taito etsiä apua, neuvottelutaidot, empatiataidot, ristiriitojen ratkaisutaidot sekä jämäkkyys. (Mielenterveystaidot nuorisotyöhön 2013.) Positiivinen kommunikaatio on yksi hyvinvoinnin rakennuspalikoista (Hooper 2012, 18). Ideapaketin toimintaideat perustuvatkin paljolti lapsen ja kasvattajan vastavuoroiseen positiiviseen vuorovaikutukseen sekä läsnäoloon.

Ryhdyin hahmottelemaan, miten edellä luetellut taidot osuisivat varhaiskasvatuksen toimintavuoden kulkuun ja loin suunnitelman pohjaksi taulukon, johon keräsin mahdollisia sisältöjä (LIITE 1). Koska varhaiskasvatuksen toimintavuosi ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma rakentuvat yleensä samankaltaisella syklillä, jota kuvataan muun muassa Kurikan kaupungin (2019) varhaiskasvatussuunnitelman liitteissä, oli luonnollista lähteä miettimään myös hyvinvoinnin tukemisen keinoja näiden syklien pohjalta.

Aluksi projekti kulki vuosikello –nimellä, mutta tulin lopulta siihen tulokseen, että tarkempi aikataulutusta ei ole tarpeen. Pidin vuodenajat rakenteen pohjalla, koska elokuussa varhaiskasvatusryhmien toiminnassa painottuvat erilaiset asiat kuin toukokuun loppupuolella. Luovuin kuitenkin tarkemmasta aikataulutuksesta muun muassa siksi, että sosioemotionaalisen kehityksen tukeminen eri ikä- ja kehitysvaiheissa ja erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa merkitsee tuen antamisen

kannalta erilaisia asioita. On kysymys enemmän siitä, että henkilöstö tulee tietoisemmaksi niistä asioista, jotka vaikuttavat lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen. Lapsen iästä, kehitystasosta, sosiaalisesta kontekstista tai päivämäärästä huolimatta lapselle on välitettävä tunne, että hän on turvassa, hänet huomioidaan, hän saa oppimisessa riittävää ohjausta ja kokee olevansa arvokas sellaisen kuin on.

Raportti sekä kehittämistehtävä myös hioutuivat rintarinnan ja prosessi syvensi omaa tuntemustani aihepiiristä sitä mukaa. Myös visuaalinen ilme sekä toimintaideat ovat hioutuneet matkan varrella. Keräsin lasten runo- ja laulukirjoista kaveruuteen, huolenpitoon ja tunteisiin liittyviä runoja ja lauluja ja piirsin niihin liittyen kuva elävöittämään pakettia. Erilaisia tunnetaitoja tukevia materiaaleja on tullut myyntiin viime vuosina runsaasti. Ideapaketin tarkoituksena on myös osoittaa, että on kysymys jostain syvemmästä kuin monipuolisista materiaaleista, on kysymys toimintakulttuurin muutoksesta ja oman toiminnan reflektoinnista. Ja toisaalta aihepiirin käsittelyyn ei tarvita aina hienoimpia kuvakortteja ja kirjoja, vaan teemaan löytyy aineistoa myös muunlaisista kirjoista.

5.3 Kehittämistehtävän luotettavuus sekä eettisyys

Kehittämistehtävääni keräsin teoriatietoa eri useista lähteistä ja raportissani olen pyrkinyt syventämään näitä tietoja. Olen kiinnittänyt huomiota siihen, että lähteeni ovat mahdollisimman monipuolisia, tuoreita ja luotettavia.

Kirjallisuuskatsauksessa olen pyrkinyt lähestymään aihetta monesta eri näkökulmasta tuoden esiin alan asiantuntijoiden näkemykset ja tutkimustulokset niin yhteiskunnan kehitykseen liittyvät näkökulmat, kehityksellisen näkökulman kuin myös perustelut, minkä vuoksi juuri ilmaisun monet muodot –oppimisen alueen osat alueet näkyvät kehittämistehtävässäni. Lisäksi olen merkinnyt lähdemerkinnät niin kehittämistehtävän tuotokseen kuin raporttiosuuteenkin. Kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta lisää se, että sekä työkokemukseni että eri koulutusten pohjalta olen pystynyt arvioimaan lähdekirjallisuuden laatua.

Kehittämistehtävän toimintaideat liittyvät oppimisen alueista Ilmaisun monet muodot –alueeseen. Toimintaideat kumpusivat sitä mukaa, kun keräsin laulu- ja runomateriaalia sekä piirsin kuvia. Jotkut ideat ovat sellaisia, joita olen käytännössä ryhmässä kokeillut tai nähnyt toteutettavan, jotkut ideat ovat uusia, omista ajatuksista, kokemuksista ja muistoista punottuja. On mahdollista, että sama idea on jo jossain keksitty aiemmin tai toteutettu hieman eri tavoin, joten tämän vuoksi en niiden alkuperäiseksi kehittäjäksi nimeä itseäni saatikka ketään muutakaan henkilöä. Parhaimmillaan varhaiskasvatuksen työympäristöissä jaetaan kokemuksia ja ideoita, mikä ruokkii toimintakulttuurin muutosta ja sama idea jalostuu seuraavassa tilanteessa aina parempaan muotoon. Internetin erilaiset sosiaalisen median ryhmät: Pinterest, Facebook yms. alustat toimivat nykyään nopean jakamisen keinoina, jolloin idean alkuperää on vaikea jäljittää varsinkin, kun alkuperäinen idea on saanut uusia kerroksia. Tämä vuoksi olen kehittämistehtävää ideoidessani välttänyt ideoiden hakemista sosiaalisesta mediasta. Toivon ideapankin ajatuksista viriävän ryhmissä taas uusia ideoita, joita voi kasvatusyhteisöissä jakaa eteenpäin.

Runoihin ja lauluihin olen merkinnyt asianmukaiset lähteet ja kuvituksesta otan kunnian omiin nimiini. Kuvituksessa en halunnut käyttää internetlähteitä, vaikka todennäköisesti olisin löytänyt mukavia kuvia myös netin syövereistä. Päädyin piirtämään kuvat itse, koska tällöin minun ei ole tarvinnut huolehtia tekijänoikeuksista ja lisäksi saan luotua oman näköiseni ilmeen materiaalipaketille.

Toiveenani on, että materiaalista on apua esimerkiksi työuran alussa olevalle varhaiskasvatuksen työntekijälle, jolle itselleen ei ole vielä kovin paljoa materiaalia kerääntynyt kaapin pohjalle. Itse olen ollut usein vastaavassa tilanteessa, että minun on täytynyt luoda käyttämäni materiaali alusta alkaen, joten toivon materiaalin hyödyttävän niin itseäni kuin muita varhaiskasvatuksen työntekijöitä jatkossa. Kuvapankin kuvia voi käyttää myöhemmin esimerkiksi lorukortteina. Tämä on myös syy, miksi haluan jakaa ideapaketin yksikköihin Power Point –tiedostona.

Uskoisin lauluihin liittyvien internetlinkkien sekä kuvien hyödyntämisen olevan helpompaa, kuin jos työ jaettaisiin tulosteena. Lisäksi toivon, että materiaalipaketista ei oteta joka ryhmään tulosteita vaan ryhmät pystyvät poimimaan paketista juuri itselleen merkityksellisimmät kohdat, jolloin tulee

huomioiduksi niin ekologinen kuin taloudellinen näkökulma. Versioita on samasta syystä sekä värillinen että mustavalkoinen. Väritulosteena koko materiaalipaketti on sekä ekologisesti että taloudellisesti kuormittavampi. Kokemukseni mukaan hienoimmatkin materiaalit jäävät joskus päiväkohdin kirjahyllyyn vähäiselle huomiolle, joten haluan myös tarjota erilaisen tallennusmuodon, jos se vaikuttaisi materiaalin käyttövolyymiin.

Varsinaista käyttöohjetta en ole materiaalipankille luonut. Ajattelen, että paketista on poimittavissa erilaisia ideoita, lauluja ja loruja joko suoraan käyttöön tai jatkoideointiin. Täsmennetympään käyttöön materiaalia olisi mielestäni pitänyt rajata runsaasti ja keskittyä esimerkiksi vain kielelliseen ilmaisuun sekä haarukoida myös ikähaitari tarkemmin. Halusin materiaalin olevan mahdollisimman monipuolinen ja siten käyttökelpoinen moninaisissa yhteyksissä.

Käyttökokemuksia en materiaalipaketista ole vielä saanut, koska materiaalia ei ole vielä jaettu ryhmiin. Varhaiskasvatuksen esimiehiltä sain suullista ja kirjallista vapaamuotoista palautetta, joka oli kannustavaa. Materiaalipaketin ”Entä jos” – kysymykset saivat erityisesti positiivista huomiota.

Olen aikaisemmin järjestänyt vuorovaikutustaitoihin liittyvät koulutukseen eräissä varhaiskasvatusyksikössä ja koen, että kehittämistehtävä täydentää osaltaan omaa oppimisen polkuani. Pidän vuorovaikutteisuutta erittäin tärkeänä osaamisen alueena niin lasten ja vanhempien kanssa tehtävän työn osalta kuin työyhteisötaitona. Tästä syystä olen tyytyväinen, että sain syventyä aiheeseen taas hieman eri näkökulmasta.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Eri ympäristöjen prosessit (fyysiset, sosiaaliset ja symboliset) voivat joko vahvistaa tai heikentää lapsen osallistumisen mahdollisuuksia vuorovaikutukseen (Munter 2013, 128). Opetushallituksen tilannekartoituksen mukaan yksittäisen lapsen ja ryhmän tukemisen lähestymistapojen ja menetelmien käyttöön saamisen lisäksi varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin muutokselle on olemassa tarve ja sosioemotionaaliset taidot tulisi ottaa varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin perusteisiin yhdeksi oppimisen alueeksi muiden oppimisen alueiden (Määttä 2017 ym. 44, 50). Nykyisellään varhaiskasvatuksen perusteissa lukee, että lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan (OPH 2018, 16). Verrattuna nykyisiin oppimisen alueiden määritelmiin edellinen lause jättää henkilöstölle melko vapaat kädet sekä tulkintavaran sen suhteen, miten tunnetaitoja varhaiskasvatuksessa tulisi tukea.

Päiväkodin johtajat mieltävät ajattelutavan ja toimintakulttuurin muutoksen sisältävän kiireettömän, lapsilähtöisen ja lasta tukevan sekä ymmärtävän työtteen varhaiskasvatuksessa. (Määttä ym. 2017, 50). Leskisenojan (2019, 156) mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä on tarjota sellaiset olosuhteet lapselle, jotka houkuttelevat lapsen sisäiset voimavarat esiin. Lisäksi hän kertoo, että osallisuuden kokeminen edistää lapsen motivaatiota sekä keskittymistä haasteiden edessä (Leskisenoja 2019, 154). Hännikäinen (2013, 51) kokoaa, että vuorovaikutuksen laatu on tärkeimpiä emotionaalisen hyvinvoinnin sekä varhaiskasvatuksen laadun tekijöistä.

Väestöliiton tutkimuksessa varhaiskasvatuksen työntekijät vastasivat luottamussuhteen rakentumisen lapsen kanssa saavan aikaan työssä onnistumisen tunnetta (Tuukkanen 2013, 20). Keltikangas-Järvinen kirjoittaa, että varhaiskasvatuksessa tulisi pyrkiä sellaiseen rakenteeseen, että henkilöstö pysyy samana lapsen iän karttuessa läpi hoitovuosien. Tällä varmistetaan, että hoitaja tuntee lapsen persoonallisuuden ja osaa mukauttaa oman toimintansa lapsen tarpeiden ja vuorovaikutustyylin mukaisesti (Keltikangas-Järvinen 2012, 221). Henkilöstön tuntemus lapsesta edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita (OPH 2018, 15).

En usko, että Keltikangas-Järvisen maalailema visio tulee koskaan päiväkotimaailmassa toteutumaan, koska henkilökuntarakenteeseen vaikuttaa usein työn ulkopuoliset tekijät: äitiyslomat, sairauslomat, eläköitymiset ja työpaikan vaihdokset. Perhepäivähoidossa hoitajat ovat kokemuksen mukaan pitkäaikaisesti sitoutuneita työhönsä ja vastaavasti isoissa päiväkodeissa henkilöstön vaihtuvuus on oman kokemuksen mukaan jatkuvaa. Olisi mielenkiintoista tehdä vertailevaa tutkimusta työntekijöiden sitoutumisesta työhönsä silloin kun hän työskentelee pienessä yksikössä verrattuna isoon yksikköön. Pidän todennäköisenä, että aikaisemmin mainitsemani luottamussuhteen rakentuminen lapsien kanssa vaikuttaa myös työhön sitoutumiseen. Väestöliiton kartoituksesta selviää, että lasten käyttäytyminen on kasvattajien työtään kohtaan kokemien negatiivisten kokemusten taustalla (Rotkirch 2013, 14). Näihin havaintoihin pohjautuen toivoisin pienryhmä – kulttuurin vahvistuvan varhaiskasvatuksessa. Havainnot vahvistavat myös omaa näkemystäni pienryhmätoiminnan merkityksestä niin lapsen hyvinvoinnin kuin työyhteisön hyvinvoinnin näkökulmasta.

Toimintakulttuurin muutoksen on tapahduttava niin rakenteellisella, työyhteisö- kuin yksilöllisellä tasolla. Henkilökohtaisella tasolla kehittämistehtävä vahvistaa omaa pedagogista osaamistani ja näkemyksiäni siitä, miten rakennan pedagogista toimintaa siten, että se tukee lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lisäksi osaan kiinnittää entistä paremmin huomiota siihen, minkälaisen psyykkisen ja sosiaalisen toimintaympäristön kasvattajat omalla toiminnallaan lapselle luovat. Toivon Hyvänmielen vuosi varhaiskasvatuksessa –materiaalin vahvistavan myös muun henkilöstön läsnäolotaitoja ja toimintakulttuurin muutosta.

LÄHTEET

- Cacciatore, R., Riihonen, R. & Tuukkanen, K. 2013. Ammatillainen lasten tunteiden tulkkina. Teoksessa M. Oulasmaa & R. Riihonen (toim.) Ammatikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: VL-Markkinointi, 21-40.
- Engebretsen, M.C.Z. 2019. The Role of Parental Emotion Socialization in Norwegian Preschool Children's Anxiety. [Verkköjulkaisu]. Oslo: Oslon yliopisto. Psykologian laitos. [Viitattu 21.09.2020]. Saatavana: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/70336/The-Role-of-Parental-Emotion-Socialization-in-Norwegian-Preschool-Children-s-Anxiety.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Furman, B. 2010. Muksuopin lumous. Uusi tapa auttaa lapsia voittamaan psyykkiset ongelmat. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Furman, B. 2018. Ratkaisukeskeisen kasvatuksen käsikirja. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti.
- Fredrickson, B., Cohn, M., Coffey, K., Pek, J. & Finkel, S. 2008. Open Hearts Build Lives: Positive Emotions, Induced Through Loving-Kindness Meditation, Build Consequential Personal Resources. [E-artikkeli.] Journal of Personality and Social Psychology, 95(5), 1045–1062. [Viitattu 8.9.2020]. Saatavana: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3156028/>
- Fredrickson, B., Mancuso, R., Branigan, C. & Tugade, M. 2000. The Undoing Effect of Positive Emotions. [E-artikkeli.] Motivation and Emotion volume 24, 237–258. [Viitattu 8.9.2020]. Saatavana: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3128334/>
- Haapsalo, T. 2018. Lapsen tunnekasvatus. Teoksessa T. Haapsalo, K. Kirkkopelto ja L. Repo 2018. Mun ja Sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Lasten keskus, Helsinki.
- Hooper, J. 2012. What Children Need to be Happy Confident and Successful. Step by Step Positive Psychology to Help Children Flourish. [E-kirja]. London, Jessica Kingsley Publishers. [Viitattu 7.9.2020]. Saatavana: <https://books.google.fi/books?id=TAMKbWVrCboC&printsec=frontcover&dq=seligman+positive+children&hl=fi&sa=X&ved=2ahUKEwis9-SwN7rAhXJtYsKHYh-Cv8QuwUwCHoEAcQCQ#v=onepage&q=seligman%20positive%20children&f=false>
- Huhtinen-Hildén, L. & Karjalainen, A. L. 2019. Luova toiminta siltana itseen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa A. L. Karjalainen (toim.) Luovan toiminnan työtavat. Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PS-Kustannus, 11-19.

- Hännikäinen, M. 2013. Varhaiskasvatus pienten lasten päiväkotiryhmissä. Hoitoa kasvatusta vai opetusta? Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tallinna: Vastapaino, 30-52.
- Jyväskylän yliopisto 2019. Kirjallisuuskatsaus. Verkkojulkaisu. [Viitattu 13.10.2020] Saatavana: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/kirjasto/kirjastotuutori/aihehaku-tutkimusprosessissa/aihe-avainkasitteiksi/kirjallisuuskatsaus>
- Karila, K. 2017. Mitä on varhaiskasvatuksen pedagogiikka? Julkaisussa Lastentarhanopettajaliitto. Nyt on pedagogiikan aika! Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri muuttuu. Verkkojulkaisu. [Viitattu 24.10.2020] Saatavana: <https://www.vol.fi/uploads/2018/10/31eded03-pedagogiikanaikajulkaisu-6.pdf>
- Keltikangas-Järvinen L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. WSOY, Helsinki.
- Kiviluote, J. 2019. Tunteet ja käyttäytyminen hallintaan varhaiskasvatuksessa. Tunnetaitojen opettaminen Aggression portaat –opetusohjelman avulla. Varhaiskasvattajan käsikirja. Turku: JK-Kustannus ja koulutus Oy.
- Kurikan kaupunki 2019. Varhaiskasvatussuunnitelma 2019. Verkkojulkaisu. [Viitattu 13.10.2020]. Saatavana: <https://kurikka.fi/wp-content/uploads/2019/06/Kurikan-varhaiskasvatussuunnitelma-2019.pdf>
- Kurikan kaupunki 2019. Liitteitä varhaiskasvatussuunnitelmaan. Verkkoliite. [Viitattu 13.10.2020] Saatavana: <https://kurikka.fi/wp-content/uploads/2019/06/Liitteit%C3%A4-Kurikan-varhaiskasvatussuunnitelmaan.pdf>
- Kärkkäinen K. 2017. Vahvista lasta. Helsinki: Duodecim.
- Larmo, A. 2010. Mentalisaatio – kyky pitää mieli mielessä. Katsaus. Aikakauskirja Duodecim 126 (6), 616-22. [Viitattu 1.10.2020]. Saatavana: <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2010/6/duo98674>
- Leskisenoja E. 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Toteuta käytännössä. PS-Kustannus, Jyväskylä.
- Leskisenoja E. 2019. Hyvinvoinnin supervoimat positiivisen pedagogiikan työkaluina. Blogi-kirjoitus. Tutkittua varhaiskasvatuksesta. [Viitattu 24.10.2020]. Saatavana: <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2019/12/13/hyvinvoinnin-supervoimat-positiivisen-pedagogiikan-tyokaluina/>
- Marjamäki, E., Kosonen, S., Törrönen, S. & Hannukkala, M. 2015. Lapsen mieli. Mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.

- Mielenterveystaidot nuorisotyöhön, 2013. Suomen mielenterveysseura ry. Julisteet ja kortit. [Viitattu 5.10.2020]. Saatavana: <https://mieli.fi/fi/julisteet/yhdess%C3%A4olon-tilkkut%C3%A4kki>
- Munter H. 2013. Alle 3-vuotaisiden leikki, kuvittelu ja lasten aloitteisiin tarttuva narratiivinen pedagogiikka. Teoksessa K. Karila & L. Lipponen (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tallinna: Vastapaino, 113–158.
- Mäkinen, M. 2011. Minä olen ja kuulun! Lapsen identiteetin tukeminen. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (Toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 95–108.
- Mäntymaa, M., Puura, K., Aronen E. & Carlson, S. 2016. Lapsuusiän psyykinen kehitys. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura & A. Sourander (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Tallinna: Duodecim, 23-34.
- Määttä, S., Koivula, M., Huttunen, K., Paananen, M., Närhi, V., Savolainen, H., Laakso, M-L. 2017. Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Tilannekartoitus. Opetushallitus ja Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta. Raportit ja selvitykset 2017:17. [Viitattu 15.9.2020]. Saatavana: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lasten_sosioemotionaalisten_taitojen_tukeminen_varhaiskasvatuksessa.pdf
- OPH: Opetushallitus, 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Verkkojulkaisu [Viitattu 6.9.2020] Saatavana: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Pääjoki, T. 2011. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 109–121.
- Pönnkö, A. & Sääkslahti, A. 2011. Liikkuva lapsi. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 136–150.
- Repo L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Riihonen R. 2013. Ammatilaisen omat tunteet haasteena ja työkaluna. Teoksessa (Toim.) M. Oulasmaa & R. Riihonen 2013. Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. VL-Markkinointi, Helsinki 21–40.
- Rotkirch, A. 2013. Vastaajat ja taustat. Ammatilainen lasten tunteiden tulkkina. Teoksessa M. Oulasmaa & R. Riihonen (toim.) Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: VL-Markkinointi, 8–18.

- Ruokonen, I. 2011. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 122–135.
- Tammi, T. 2016. Pienten lasten psyykkiset ja varhaisen vuorovaikutuksen häiriöt. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura & A. Sourander (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Tallinna: Duodecim, 194–202.
- Tuukkanen, K. 2013. Ilon kokemuksen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa M. Oulasmaa & R. (toim.) Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: VL-Markkinointi, 19–20.
- Sajaniemi, N. 2017. Minkälainen on pieni lapsi? Julkaisussa Lastentarhanopettajaliitto. Nyt on pedagogiikan aika! Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri muuttuu. Verkkojulkaisu. [Viitattu 24.10.2020] Saatavana: <https://www.vol.fi/uploads/2018/10/31eded03-pedagogiikanaikajulkaisu-6.pdf>
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Julkisojohtaminen 4. Vaasa: Vaasan yliopisto. Verkkojulkaisu. [Viitattu 13.10.2020]. Saatavana: https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Viitala, R. 2018. Inkluisio ja inklusiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.) Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-Kustannus, 51–78.
- Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E., & Gullotta, T. P. 2015. Social and emotional learning. Past, present, and future. Teoksessa J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta (toim.), Handbook of social and emotional learning. Research and practice. New York: The Guilford Press, 3–19. Verkkojulkaisu. [Viitattu 15.9.2020]. Saatavana: <https://www.casel.org/wp-content/uploads/2016/06/Social-and-emotional-learning-Past-present-and-future.pdf>

LIITTEET

Liite 1. Taulukko suunnitelman pohjaksi

Liite 1. Taulukko suunnitelman pohjaksi

Syksy	Talvi	Kevät	Kesä
Elo-Lokakuu	Marras-helmikuu	Maalis- toukokuu	Kesä-heinäkuu
Yhdessäolotaidot ja arjen rytmi Sosiaaliset taidot	Turvalliset aikuiset ja taito etsiä apua, neuvottelutaidot	Tunteet ja empatiataidot.	Itsetunto ja jämykyys
-Ryhmäytymistä -Päivärytmin ja rutiinien opettelua -Ympäristöön tutustumista -Käytöstavat	-Leikit pienryhmissä, leikinvalintataulu -Lautapelit, liikunta - Retket	-Tunnekortit -Näytelmät, sadut, lorut jne. -Leikki	-Päivä tähtenä -Läheisten päivät (vanhempien päivä, isovanhempien päivä) Turvataidot, uimapukusääntö
IDEAPANKKI -Ryhmä -Minä pidän pimeästä (Nuotio) Jännittää (Sironen- Hänninen) Nalle tahtoo koputella (Perkiö) -Ystäväni tuttavani -Jännittää (Sirpa)	-Minä en ala (Nuotio) Minä nielaisin murheen murun (Nuotio) -Kuule Tapio	-Ei leikitä nyt (Nuotio) -Karhun poika sairastaa -Ihanaa, kun pelottaa! -Hiekkalaatikolla Miltä tuntuu nallesta? -Tiheässä pimeässä -Jos sun lysti on -Hiekkalaatikolla -Kiukkupurkki	-Ai että (Nuotio) -Raja

